

Even uw aandacht...

*Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.
Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het
mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.
Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige
toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van
boekjes voor opvoering beslist.*

Veel leesplezier!

DE PRIMUS

Een monoloog

door

1880

Dirk Biddeloo & Patrick Bernauw

Toneelfonds J. Janssens – Antwerpen

1997

Nr. 2404

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste TWEE tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde opvoeringsrechten aan:

S.A.B.A.M.
Aarlenstraat 75-77
1040 Brussel
www.sabam.be

Na aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een aanvraagformulier dat, degelijk ingevuld, minstens vier weken de opvoering(en) naar S.A.B.A.M. moet worden gestuurd.

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van gekregen, gehuurde, geleende of gekopieerde boekjes.

Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende opvoeringsrechten met 100% verhoogd.

Voor Nederland wende men zich tot:

Stichting Bredero Auteursrechtenbureau
Valeriaanstraat 13
1562 RP Krommenie
www.stichtingbredero.nl

BELANGRIJKE OPMERKING !

Alle rechten voorbehouden. Iedereen die toestemming verkreeg het stuk *DE PRIMUS* op te voeren moet de namen van de auteurs *DIRK BIDDELOO & PATRICK BERNAUW* vermelden in alle publicaties die n.a.v. de voorstellingen verschijnen.

De auteursnaam moet onmiddellijk onder de titel vermeld worden, in een lettertype minstens half zo groot als dat van de titel, maar minstens twee keer zo groot als dat waarin de naam van de vertaler, regisseur en spelers wordt vermeld.

Wettelijk depot D/1997/0220/038
ISBN- 978- 90-385-50503

© 1997 Toneelfonds J. Janssens/Dirk Biddeloo & Patrick Bernauw
www.toneelfonds.be

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Toneelfonds J. Janssens – Te Boelaerlei 107 – 2140 Bght Antwerpen
Tel 03 366 44 00 . Fax 03 366 45 01 . info@toneelfonds.be

Aan het woord is Paul Witteveen, een man van middelbare leeftijd. Hij bevindt zich in een klaslokaal, gesuggereerd door een oude schoolbank, met daarop schrijfbenodigdheden en rapportboekjes, en een geïmproviseerd schoolbord. Aan de achterwand hangen een dertigtal langwerpige papieren stroken in diverse kleuren, met daarop in zwarte drukletters naam en voornaam van een leerling, waaronder ook de namen die in het stuk vallen. De stroken hangen verdeeld over de totale hoogte van de achterwand: De Bie François hangt helemaal bovenaan, net daaronder hangt Paul Witteveen. Helemaal onderaan hangen een paar blanco stroken zonder naam, daarboven hangen roze stroken, dan groene, vervolgens gele en tenslotte grijze. (drie stroken) Een trapladdertje.

(Licht fade in.

In het midden van de kamer staat Paul Witteveen. Hij kijkt op zijn polshorloge.)

Lang kan het niet meer duren... Lang kan het niet meer duren...

(Hij begint te ijsberen. Blijft staan, kijkt ingespannen de zaal in, kijkt daarna op zijn horloge.)

Misschien is hij ergens opgehouden, heeft hij onverwacht bezoek gekregen. Dat gebeurt wel meer. *(luistert)* Hoorde ik daar een deur open en dicht slaan? Ja... ja, ik ben er zo goed als zeker van dat daar een deur open en dicht sloeg... Het kan dus niet lang meer duren voor hij de klas binnenkomt en...

(Nadert plechtig de schoolbank en strijkt met een vingertop over de rapportboekjes. Eerbiedig.)

De rapporten van 4C... Ze worden weliswaar door onze meester ingevuld, maar het is broeder overste die ze elke zaterdag van commentaar voorziet en aan ons uitdeelt... *(begeesterd)* Al in het begin van het schooljaar heeft onze meester verklaard dat wij deelnemers zijn aan een soort Ronde van Frankrijk, met lastige en minder lastige etappes, met hoogtes en laagtes, winnaars en verliezers... De wedstrijd kan bikkelhard zijn, maar inzet en talent worden beloond ... Net zoals

domheid en luiheid bedeed worden met strafpunten... Iedere week wordt er een klassement opgemaakt... Een week is zoiets als een etappe, een rit van de groei wedstrijd, die pas in juni haar apotheose kent met het eindexamen... Het eindexamen... en de toekenning van onder meer de prijs voor uitmuntendheid... (*korte buiging*) Prijs voor uitmuntendheid. (*snel, ratelend*) Er zijn zes vakken waarover wij ondervraagd worden en met elke ondervraging zijn er punten te verdienen. Tien punten per vak: godsdienst, moedertaal, rekenen, werkelijkheidsonderwijs... dat is aardrijkskunde en geschiedenis in het algemeen... technisch schoonschrift en huiswerk. Huiswerk, ha! Natuurlijk ben ik mij ervan bewust dat sommige ouders wel eens hand- en spandiensten durven verlenen! En dan is er ook nog een nevenklassement... Onbelangrijk omdat de punten niet meetellen voor het resultaat van de week: gehoorzaamheid, vlijt, orde en wellevendheid... Kwestie van een goed imago te hebben, dus...

(Hij grinnikt, haalt de schouders op en begint rond te wandelen, als een slaapwandelaar. Speelt de scènes die hij in de volgende passage bespreekt. Spreekt monotoon, als in trance.)

Ik word een voorname jongen als ik

- alles verricht met een edel doel
- flink mijn gang en houding verzorg
- geen handen in de zakken steek
- aan tafel een beleefde houding aanneem
- op straat of bij bezoek welgemanierd ben.

Ik ben een gediensstige jongen als ik

- de tafel help dekken en afdienen
- eerst vader en moeder mijn diensten aanbied
- op school leraar en makkers een handje toesteeek
- op straat, in tram of bus mijn plaats aan ouderen afsta.

Ik word een ordelijke en nette jongen als ik

- hoofd en handen netjes hou

- kleren, schoenen en boeken verzorg
- mijn voeten veeg
- aan tafel zindelijk gerief gebruik.

Ik word een wellevende jongen als ik...

Oh shit!

(Hij blijft lange tijd roerloos en stilzwijgend staan.)

Elke zaterdagvoormiddag maakt broeder directeur de wekelijkse uitslag bekend. In omgekeerde volgorde leest hij de namen van de leerlingen af, de laatsten zullen de eersten zijn... (*lacht*) Het wordt voor broeder directeur pas interessant als hij bij de Top Tien is gekomen...

(Speelt broeder directeur; neus snuiten, spreken met nadruk, erg teatraal, lezend van een denkbeeldig briefje.)

Zevende, met zevenenveertig op zestig... Van Gucht, Alfons.

Zesde, met negenenveertig op zestig... 't Seyen, Chris.

Vijfde, met eenenvijftig op zestig... De Laet, Hector. Prima gewerkt, Hector!

Vierde én derde - ex aequo - met drieënvijftig op zestig... De Meuter Eric en Ferny Johan... Heel goed zo, volhouden jongens en de volgende keer op naar de top, hé!

Tweede... met zesenvijftig op zestig... een knap resultaat voor... Witteveen, Paul!

In 4B zou jij de primus zijn, Paul!

(Opnieuw als Paul, verslagen:)

In 4B zou ik de primus zijn, maar in 4C...

(Als broeder directeur)

Eerste... met achtenvijftig op zestig... de primus van 4C... De Bie, François!

(Opnieuw als Paul, begint Paul te applaudisseren - afgunstig kijkend naar een denkbeeldige François De Bie, die vanuit de zaal komt, zijn rapport gaat ophalen en opnieuw de zaal ingaat. Daarna houdt Paul meteen op met applaudisseren en spuwt hij verachtelijk op de grond. Meteen daarom beseft hij wat hij gedaan heeft, zet gauw zijn voet op de fluim en wrijft ze steels open. Monotoon:)

Netheid veraangenaamt het leven voor onszelf en voor de anderen. De gewoonte van netheid is een teken van zelfrespect.

(Keert zich om, kijkt naar de stroken papier aan de muur.)

Daarna wordt het klassement van de vorige week herschikt...

(Hij hangt wat stroken die lager hangen op een andere plaats. De top blijft onveranderd.)

Blanco. De domoren die minder dan zestig procent, soms zelfs minder dan de helft behaald hebben. Hun naam is met onzichtbare inkt geschreven, hun naam is zo beschaamd dat hij zich verstopt heeft op de achterzijde van de strook.

(Hij toont een achterzijde van een blanco strook met daarop de naam, Willem Hagemans. Zingt kinderlijk en treiterend:)

Willem is de laatste, de laatste, de laatste,

Willem is de laatste, de laatste van de klas.

(Hij hangt de strook er weer aan. Gaat van op een afstand de stroken bekijken.)

Roze... De zestigplussers... het sukkelstraatje...

Groen... De kleur van de hoop voor de zeventigers... De middelmaat, het peloton.
Geel... De tachtigers... Niet slecht, maar...

Grijs... Daar hoort de elite thuis! De gasten met meer dan negentig procent! De absolute top, een select clubje met helemaal bovenaan...

(Merkt dat De Bie helemaal bovenaan hangt, reikt naar de top om de strook te herschikken maar kan er niet aan. Gaat gauw het trapladdertje halen en verwisselt zijn strook met die van De Bie. Vanop het trapladdertje, triomfantelijk, met wijds armgebaar:)

Twee: De Bie François.

Eén: Witteveen Paul!!! *(Daalt traag de ladder af.)* Er zijn ouders die... laat ons zeggen tamelijk onverschillig zijn voor de schoolprestaties van hun kind ... ouders van slechte leerlingen meestal... al kun je niet veralgemenen... Maar neem nu bijvoorbeeld het geval Willem Hagemans.

(Hij is beneden gekomen en zoekt de blanco strook van Willem, vindt ze, houdt ze in z'n handen alsof het een vieze vod is.)

De rode lantaarn van de klas... Piepklein lichtje... Mager scharminkel... Veel te klein voor zijn leeftijd... Spreekt plat, gaat onverzorgd gekleed, loopt 's winters met té dunne spullen rond... heeft dikwijls een snotneus en gebarsten lippen... Bah! Ik geloof dat hij uit een marginaal milieu komt. Kantjesvolk. Hagemans, Hagemans... *(Hangt de strook weer aan de wand.)* Lessen leren, huiswerk maken? Ha! Langs de straat lopen en kattenkwaad uithalen, ja! Er is niemand van ons die naast hem wil zitten en dat is niet meer dan normaal. *(Glunderend, handenwrijvend.)* Maar als hij op 't WC zit, ja... Ja dan... Die toiletten op de speelplaats hebben veel weg van paardenstallen, moet u weten... Uit de deuren hebben ze bovenaan en onderaan een flink stuk gezaagd en als Hagemans op 't toilet zit... *(shot)* Goal! *(Samenzweerderig fluisterend, venijnig grijnzend, gebogen lopend:)* En dan gaan we de bal halen... Bij Hagemans... Op de WC...

(joelend) Hagemans, Tragemans! Is 't nog voor vandaag? Hagemans, Vuilemans! Geef die bal terug! Hagemans, Stinkemans! Wilt ge niet soms? *(Neemt lachend zijn aanloop om een tweede shot te geven, maar houdt dan plotseling stil, kijkt betrapt.)* Ja meester, maar Hagemans heeft onze bal afgepakt meester en hij zit ermee op de WC en wil hem niet teruggeven... *(Begint met gekruiste armen rondjes te wandelen.)* Tien toeren verdorie... Allemaal de schuld van Hagemans! Maar ja, 't was dan ook te denken dat de Pinocchio er zich mee ging moeien! *(blijft staan)* François De Bie hé, die lijkt helemaal niet op Willem Hagemans.

(Kijkt op zijn horloge, dan de zaal in, herneemt het kinderlijke 'toeren lopen' met de armen voor de borst, maar dat gaat langzaam maar zeker over in het ijsberen van een volwassen man.)

Sommigen onder ons veranderen in hun leven van kop tot teen, terwijl anderen altijd dezelfde blijven... Is het mogelijk... dat iemand geboren wordt met de macht... de touwtjes naar zich tot te trekken? Of wordt alles op voorhand afgewogen en is het de Voorzienigheid die de kaarten schudt en deelt? Willem Hagemans, met zijn gezicht dat gemaakt is om een leven lang de klappen te krijgen... Die had toch wel een erg lage kaart getrokken... *(Lacht en blijft staan.)* Wit en zwart... De Bie en Hagemans... Elkaars tegenpolen... Bij hen geen sprake van middelmatigheid... De Bie bijvoorbeeld... Aan De Bie kon je al op zesjarige leeftijd zien dat hij later veel succes bij de vrouwen zou hebben. Knap smoeltje, pientere oogjes, lichtjes omgekrulde lippen, donker haar... Hoffelijk, innemend, charmant, gewend aan complimentjes... de lieveling van iedereen... Net of hij, als zesjarige, al een andere school doorlopen had... of door een mysterieuze privéleraar de dingen werd bijgebracht waar wij nooit verstand van zouden hebben... Ja, het kan niet anders... Als kind moet hij iemand gehad hebbend die hem voortdurend verzekerde dat alles, alles wat hij in zijn leven zou aanpakken, eenvoudigweg niet KON mislukken... 1A, 1B, 1C... Het noodlot heeft mij samen met De Bie in 1A gedropt... *(Gaat achter de schoolbank zitten, kinderlijk:)* Wij mogen van de broeder allemaal een mooie gekleurde Amerikaanse auto

uitkiezen... enfin, toch de foto van een auto... Een Cadillac, een Chevrolet, een Dodge... Aan de achterwand van het klaslokaal hangt een houten rek met allemaal spijkertjes in, om onze auto's aan op te hangen... *(Doet alsof hij in een auto zit, met vroemm-geluiden.)* Eén, twee, drie, vier, vijf, zes, seven... Start!

(Hij springt, rijdend als in een auto, uit de bank en 'rijdt' vooruit of achteruit volgens de tekst.)

Vereecken, les goed geleerd, prima, vier plaatsen vooruit... Vroéemm!
 Willekens, niet opgelet, drie plaats achteruit... Rooaaarrrr!!!
 Van Wyck, tien op tien voor uw tekening, tien plaatsen vooruit! Vroéemmm!!!

(Doet alsof hij een botsing krijgt en een andere auto doorrijdt.)

Het duurde niet lang of de goudkleurige Opel van De Bie reed alleen aan de leiding. Hij had maar één concurrent... *(Trapt zich weer in gang.)* Maar één... *(Gaat achter de denkbeeldige auto van De Bie aan.)* Paul Witteveen!
 Vrrroooooaarrrrrr!!!

(Houdt plotseling op met 'rijden', kijkt om zich heen, weer volwassen.)

Verdomme! Waar blijft hij toch? Wat is daar aan de hand in 4A? *(Lange stilte)* Ik zou... de eerste van de klas... de primus geweest zijn... als HIJ er niet was geweest... Niets is mij te veel om hem bij te benen... Ik ben niet lui, ik heb wilskracht, een prima geheugen, een goed verstand... en mijn ouders... *(schudt het hoofd)* Maar ik ben geen De Bie. Er heeft nooit een goede fee naast mijn wieg gestaan. De Bie is een kei in àlle vakken! Rekenen, moedertaal, godsdienst... Technisch schoonschrift? Ha! Zijn handje vormt de sierlijkste letters die u zich kunt voorstellen! En hij heeft ook aanleg voor muziek en tekenen... Lichamelijke opvoeding? Misschien is De Bie niet de sportiefste van de klas, maar zijn mannetje... ja... dat kan hij wel staan... En allemaal vanzelf, hé. 't Gaat allemaal vanzelf

voor De Bie, terwijl ik uren aan een stuk moet zwoegen en zweten en...

(herinnert zich plotseling iets, als in extase:)

En toch... toch is het gebeurd... op een dag... haha... wat een dag!... een ongelooflijke dag!... Ik werd door de broeder aan bord geroepen om een gedicht voor te dragen, had het goed van buiten geleerd, wist welke intonatie te gebruiken en zag... terwijl ik voor de klas stond... zàg dat broeder Fabianus goedkeurend knikte en mij zou belonen... Heel goed Paul... Drie plaatsen vooruit... *(Naar de stroken, als in extase)* Als in extase ging ik naar het rek met de auto's... Zwevend... De wereld bestond niet meer voor mij... Ik nam mijn groene Buick van het spijkertje en... haalde de goudkleurige Opel bij... néé... IN! Met twee plaatsen aan de leiding... Ik... Paul Witteveen!

(Draait zich om naar publiek)

Lang duurde de droom niet. Dezelfde namiddag moest ook De Bie een gedicht voordragen... Ik vond dat hij het niet zo schitterend deed, misschien speelden de zenuwen hem parten, omdat hij van de leiding was verdrongen en zo... Toen De Bie weer op zijn plaats zat, wendde Fabianus zich tot mij om te vragen wat ik ervan vond... *(kinderlijk)* Nogal goed, broeder. Ja natuurlijk, broeder. Natuurlijk verdient hij een beloning. *(handenwringend)* Eén plaats vooruit, broeder? *(Volwassen)* Vijf plaatsen vooruit mocht hij van de broeder! Vijf! 'Allez De Bie! Geef maar flink gas!' zei Fabianus. 'Vijf plaatsen vooruit!' En zo... zo wist ik al sinds mijn zesde... dat als ik later écht succesvol wilde zijn... dat ik er dan eerst moest in slagen De Bie achter mij te laten... Al was het maar voor één keer... Met het Kerstexamen of zo. Op het einde van de maand. Of van de week. Ik was tweede.

(Monotoon)